

УДК 658.15; 65.011.4; 005.3

ПРОБЛЕМИ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАКАРПАТТЯ

Сурмай Д.Д.

Досліджуються основні особливості і динаміка перебігу кризи в легкій промисловості Закарпаття. Розглядається альтернативний спосіб статистичної оцінки середнього фінансового стану підприємств галузі. Визначаються основні фактори чутливості галузі краю до зовнішнього економічного середовища. Розглядаються тенденції зміни фінансового стану підприємств на основі статистики власне підприємств. Окреслюється різниця яка виникає внаслідок використання даних статистики галузі та статистики власне підприємств. Визначаються основні недоліки управління підприємств, що призводять до погіршення фінансового стану і оптимальні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: легка промисловість, маржиналізм, інновації, криза.

ВСТУП

Існує велика різноманітність думок з приводу передумов, перебігу і специфіки наслідків світової економічної кризи в Україні. Більше того, спеціалісти не можуть дійти згоди з приводу того, чи закінчилася ця криза. Не зважаючи на декларації деяких фахівців про вихід з кризи, фінансовий стан підприємств продовжує погіршуватися.

В умовах мінливого зовнішнього середовища дослідження стану галузі в цілому і діяльності підприємств зокрема, є першим кроком на шляху

покращення економічного механізму діяльності підприємств.

Даною темою досліджень займалися в основному зарубіжні науковці, доробок вітчизняних науковців полягає здебільшого в адаптації методів управління підприємством до реалій країн з перехідною економікою. Серед зарубіжних науковців, що зробили значний вклад в розвиток маржинальної теорії і практики застосування відповідних методів, слід в першу чергу згадати Алана Апчерча, котрий в своїй праці «Управлінський облік: принципи і практика» акцентує увагу на необхідності провадження управлінського обліку за принципом постійних і змінних витрат з метою отримання точних результатів в фінансовому менеджменті. Чарльз Хорнгрен в спільній праці з Джорджем Фостером і

Сурмай Данило Данилович, аспірант, в. о. начальника відділу інформатики і автоматизації ТББВ10006/076 м. Мукачево, Закарпатська обл.

Датаром Шрикантом «Бухгалтерський облік: аспект менеджменту» комплексно розглядає питання теорії і практики інформаційного забезпечення менеджменту підприємства в сучасних умовах господарювання. Савицька Г. і Бланк І. присвятили частину своїх праць адаптації означених інноваційних методів управління до умов господарювання країн з перехідною економікою. Питання адаптації і універсалізації методів управлінського обліку і аналізу для потреб машинобудівної промисловості досліджували в своїх численних працях О. Орлов, Є. Рясних, Н. Гавловська, С. Рудніченко [1], [2].

Метою нашого дослідження є визначення тенденцій розвитку легкої промисловості Закарпаття, виявлення основних причин розглянутої динаміки і пошук шляхів покращення фінансового стану підприємств галузі.

Основними завданнями дослідження є узагальнення статистичних даних в галузі і результатів аналізу діяльності типових підприємств краю. Визначення основних причин надмірної чутливості підприємств до різких змін в зовнішньому економічному середовищі та окреслення оптимального шляху подолання кризових проявів в діяльності виробників.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Безперечно, діяльність підприємств є багатогранною і оглянути всі аспекти в межах одного дослідження неможливо. Тому нами вибрані кілька показників динаміки економічного стану галузі в кризові роки. Перший з них, безперечно, індекс промислової продукції по галузі, як загальноприйнятий індикатор стану галузі (табл. 1).

Таблиця 1 Основні показники стану легкої промисловості Закарпаття за 2006-2010 рр. [5]

Показник	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Фінансовий результат (сальдо) (тис. грн.)	-13207,3	-7722,2	-27577,3	11429,5	7268,1
Частка прибуткових	77,3%	77,1%	75,3%	75,8%	66,0%
Індекс промислової продукції	100,0%	99,2%	91,1%	75,6%	111,0%

Привівши індекс промислової продукції до базового 2006 року, ми можемо спостерігати тенденцію до його зниження в 2009 році до 75,6%, що вказує на зменшення обсягів створення доданої вартості підприємствами легкої промисловості Закарпаття.

Другим показником доцільно обрати обсяг отриманого прибутку (понесеного збитку) в галузі. Динаміка цього показника в деякій мірі пояснює неочікуваний стрибок індексу промислової продукції в 2010 році до 111%. Проте не зважаючи на збільшення обсягів виробництва в 2010 році очікуваного збільшення прибутковості не відбулося, що сигналізує про неготовність внутрішнього ринку до споживання більших обсягів продукції.

Яскраво свідчить про стан галузі динаміка росту оплати праці, оскільки розмір оплати праці є індикатором «вимушених кроків» менеджменту підприємств в макроекономічних масштабах.

Якщо розглянути темпи приросту середньої заробітної плати в галузі, ми можемо відмітити, що тільки в 2009 році, під час дна кризи, спостерігалось зниження середньої заробітної плати. Решта досліджуваного періоду характеризується стабільним ростом показника. Проте тенденції приросту середньої заробітної плати в галузі є недостатньо інформативними для здійснення висновків, щодо ступеню прояву кризових факторів на підприємствах. Це пояснюється тим, що згаданий показник не враховує цілий ряд факторів, зокрема рівень інфляції, та середню зміну рівня життя населення. Тому доцільно отримати відносний показник, що був би позбавлений такого недоліку.

Таким показником, на нашу думку, може стати середнє прискорення заробітної плати в галузі. Прискорення заробітної плати в галузі – це показник, який розраховується як відношення приростів

мінімальної заробітної плати і заробітної плати в галузі (формула 1). Цей показник позбавляється згаданих недоліків за рахунок відношення до приросту мінімальної заробітної плати, котра згідно з Законом України «Про оплату праці» враховує вище згадані фактори.

$$P_{ЗП} = \frac{ЗП_{Гn} / ЗП_{Гn-1}}{ЗП_{Мn} / ЗП_{Мn-1}} \quad (1)$$

де $ЗП_{Гn(n-1)}$ – заробітна плата в галузі за досліджуваній (попередній) період;

де $ЗП_{Мn(n-1)}$ – мінімальна заробітна плата за досліджуваній (попередній) період.

Все ж прискорення заробітної плати в галузі залишається під значним впливом випадкових факторів, тому з метою усунення різноманітних відхилень, що призводять до некоректності результуючого показника, в тому числі з метою виключення лагу в змінах розмірів заробітних плат, доцільно розраховувати цей показник на основі середньорічних приростів мінімальної і середньогалузевої заробітної плати.

З урахуванням особливостей встановлення розмірів заробітних плат в Україні можна визначити, що середнє прискорення заробітної плати в галузі має пряму непропорційну залежність з успішністю діяльності підприємств, та на рівні з часткою прибуткових підприємств характеризує стан і тенденції розвитку галузі в цілому. Значення показника в рамках від нуля до одиниці, означає що галузь розвивається повільніше і функціонує менш успішно, ніж решта економіки країни. Якщо показник рівний або більший за одиницю, можна вважати, що галузь розвивається в нормальному темпі.

Розглянувши середньогалузеве прискорення заробітної плати (табл. 2) можна впевнитись, що момент дна кризи галузі, пов'язаної з світовою

економічною кризою, підприємства відчули в 2009 році, коли прискорення приросту заробітної плати відносно мінімальної заробітної плати набуло найменшого значення. До того ж, значення показника менше одиниці вказує на те, що легка промисловість Закарпаття була особливо чутливою до кризових проявів, що потягло за собою важкі наслідки для фінансово-економічного стану підприємств. Причин для появи такої чутливості було багато, серед яких низька конкурентоздатність в порівнянні з товаром «second hand» і дешевою продукцією країн масового виробництва (Китай, Туреччина). Проте в Закарпатті проблеми пов'язані з світовою кризою постали особливо гостро, оскільки переважна більшість підприємств краю орієнтована практично повністю на експорт. Лише найбільші і найбільш стійкі

підприємства, в умовах відсутності захисту вітчизняного виробника, можуть частково випускати свою продукцію на вітчизняний ринок. Серед таких підприємств Ужгородська швейна фабрика «Парада»TM, Мукачівська швейна фабрика і Мукачівська трикотажна фабрика «Мрія».

У 2010 році спостерігається помітне збільшення здатності підприємств до забезпечення власної діяльності, хоча темпи росту галузі не досягають середніх по економіці України. Перевищення темпів зростання середньогалузевої зарплати над темпами росту мінімальної зарплати на початку 2011 року не слід сприймати надто оптимістично з огляду на згадану вище можливість похибки показника в короткотерміновому періоді та з огляду на реальні темпи інфляції.

Таблиця 2 Темпи зростання заробітної плати

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Приріст середньої мінімальної заробітної плати	1,27	1,18	1,38	1,06
Приріст середньої заробітної плати в галузі	1,30	0,99	1,29	1,14
Середнє прискорення заробітної плати в галузі	1,02	0,84	0,94	1,07

Досліджуючи діяльність підприємства, ми обрали ряд показників, що достатньо повно характеризують діяльність підприємства, за передкризовий і кризовий проміжок часу. Ми дослідили діяльність провідних підприємств легкої промисловості Ужгорода і Мукачева: ВАТ «Ужгородська швейна фабрика»,

ТОВ «Мукачівська швейна фабрика» та ВАТ «Мукачівська трикотажна фабрика «Мрія»». В цілому було відмічено загальне погіршення фінансового стану підприємств в кризовий період. До прикладу основні показники фінансового стану ВАТ «Ужгородська швейна фабрика» (табл. 3).

Таблиця 3 Основні показники динаміки фінансового стану ВАТ «Ужгородська швейна фабрика»

Показники станом на:	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010
Коефіцієнт незалежності	0,4965	0,4484	0,1844	0,1362	-0,0348
Рентабельність	0,0035	0,0511	-0,4164	-0,0859	-0,2227
Власний оборотний капітал (тис. грн.)	-3094	-3097	-8000	-9019	-7680
Коефіцієнт Альтмана	1,4660	0,3920	-0,3697	0,0560	-0,9615

Дані аналізу свідчать, що в 2008 році підприємство понесло найбільші втрати, найглибшої кризи зазнало в 2009 році, коли для забезпечення власної діяльності було вимушене залучити додаткові кошти ризикуючи фінансовою стабільністю, що привело до покриття збитками власного капіталу. Хоч широке використання зовнішніх джерел фінансування діяльності в умовах інфляції має безперечні переваги, проте така політика підвищує ступінь залежності підприємства. Загалом, всі зміни в фінансовому стані підприємства були прогнозованими принаймні за рік, що ілюструє динаміка коефіцієнту Альтмана, різке падіння якого передувало погіршенню фінансового стану підприємства.

Така тенденція фінансового стану є типовою для підприємств легкої промисловості Закарпаття, при чому менші за розмірами підприємства були ще вразливішими, з огляду на те, що працювали переважно з одним або двома партнерами. З цього спостереження можна дійти висновку, що однією з важливих причин суттєвого погіршення фінансового стану підприємств галузі в кризових умовах є

відсутність сучасного, конкурентного сприйняття економічних відносин у значній частині менеджменту підприємств що призвело до прорахунків в стратегічному плануванні діяльності.

Не менш важливою причиною чутливості до зовнішнього середовища, на ряду з стратегічними прорахунками є застосування недостатньо гнучких методів планування виробництва, що зменшує можливості адаптації підприємствах в умовах значних коливань кон'юнктури на ринку швейних виробів і товарів заміників. Така ситуація викликана тим, що при аналізі, плануванні і прогнозуванні своєї роботи підприємства в більшості користуються досягненнями економічної науки радянської доби. До прикладу, в переважній більшості підприємств використовується розподіл витрат на одиницю продукції пропорційно часу затраченому на її виготовлення, проте такий підхід значною мірою викривляє собівартість в умовах багатомоделного виробництва [1]. Відповідно стає практично неможливим визначення реальної собівартості видів продукції, що веде до неконкурентоспроможного асортименту. Метод

розрахунку собівартості з повним пропорційним розподілом витрат також має і інший недолік – при несподіваній зміні обсягів виробництва виникає необхідність повного перерахунку кошторису витрат і повторного визначення собівартості продукції, чого зазвичай не відбувається. Таким чином, при виготовленні незапланованих обсягів продукції постійна частина витрат підприємства розподіляється на собівартість видів продукції нерівномірно, що призводить до неможливості визначення реальної собівартості продукції.

Одним з найефективніших шляхів вирішення проблем, пов'язаних з плануванням діяльності підприємств, є впровадження сучасних, характерних ринковим відносинам, методів управлінського обліку і контролю діяльності. В країнах з розвинутою ринковою економікою для потреб оперативного управління підприємством широко застосовується маржинальний аналіз. Він дозволяє визначити взаємозв'язки між такими категоріями, як витрати на виробництво й реалізацію продукції, обсяг реалізації за певною ціною та прибуток. Відмінною рисою маржинального аналізу є дослідження граничних (маржинальних) витрат на кожну наступну одиницю продукції. При маржинальному аналізі використовується концепція обліку за неповними витратами, тобто витрати на виробництво й реалізацію продукції умовно поділяються на змінні – витрати які можна пов'язати з виробництвом, та постійні витрати, що є витратами загальногосподарськими, які умовно незалежні від кількості випущеної продукції. Ключовим поняттям маржинального аналізу є маржинальний дохід, який по суті є виручкою за вирахуванням змінних витрат (сума постійних витрат та прибутку).

Основні можливості маржинального аналізу полягають у визначенні:

- беззбиткового обсягу продажів при заданих співвідношеннях ціни, постійних і змінних витрат;
- зони безпеки підприємства (запасу фінансової міцності);
- необхідного обсягу продажів для одержання заданої величини прибутку;
- критичного рівня постійних витрат при заданому рівні маржинального доходу;
- критичної ціни реалізації при заданому обсязі продажів і рівні змінних і постійних витрат.

За допомогою маржинального аналізу обґрунтовуються й інші управлінські рішення:

- вибір варіантів зміни виробничої потужності;
- обґрунтування асортименту продукції;
- визначення ціни на новий виріб;
- оцінка ефективності варіантів технологічного процесу й устаткування;
- визначення вигідності й обсягу придбання комплектуючих деталей;
- оцінка доцільності прийняття додаткового замовлення й ін. [3].

Серед аналітичних інструментів маржинального аналізу в оперативному управлінні підприємством домінуюче місце займає система «директ-костінг» – інструмент, що дає змогу спростити облік та аналіз

витрат, виміряти внесок кожного виробу у відшкодування постійних витрат. На основі інструментів «директ-костінг» побудований СVP-аналіз. Цей аналіз дозволяє на основі поділу витрат на постійні й змінні визначити точку беззбитковості, суми маржинального доходу та чистого операційного прибутку. На основі отриманих даних будується графік беззбитковості, що дозволяє використовувати його як гнучку модель діяльності підприємства з метою визначення фінансових результатів у будь-яких прогнозних умовах діяльності [4].

ВИСНОВКИ

Виходячи з результатів отриманих при дослідженні середнього прискорення заробітної плати в галузі і порівнюючи його з тенденцією зміни індексу промислової продукції і фінансовим станом підприємства можна дійти висновку про недостатню адекватність висвітлення індексом реального господарського стану підприємств. На нашу думку застосування показника прискорення заробітної плати в галузі є доцільним при аналізі стану галузі, оскільки розкриває не враховані індексом промислової продукції аспекти діяльності підприємств. Бо якщо індекс промислової продукції розкриває загальний стан галузі, з точки зору стороннього спостерігача, то прискорення заробітної плати визначає самооцінку ефективності діяльності підприємства в мінливих економічних умовах.

Узагальнивши статистичну інформацію і дані аналізу діяльності підприємства, ми дійшли висновку, що основною причиною фінансової нестабільності підприємств легкої промисловості Закарпаття є нездатність системи управління діяльністю швидко адаптуватися до умов зовнішнього економічного середовища. Провівши огляд методів менеджменту, що використовуються переважно більшістю підприємств галузі ми дійшли висновку про їх неефективність в умовах мінливого кризового і посткризового ринку. На основі дослідження дійшли висновку про доцільність використання методів маржинального аналізу в плануванні і прогнозуванні з метою досягнення більшої гнучкості виробництва і поточного виявлення резервів прибутковості діяльності.

В подальших дослідженнях доцільно зосередитися на усуненні лінійності моделі діяльності підприємства з метою підвищення точності прогнозів діяльності і визначенні оптимальних алгоритмів впровадження інноваційних систем управління з урахуванням специфіки виробництва.

В ході дослідження було запропоновано використання показника прискорення заробітної плати в галузі, котрий розкриває недостатню висвітленість індексом промислової продукції аспекти діяльності підприємств галузі. Було виконано порівняння запропонованого показника, індексу промислової продукції та даних, що характеризують фінансовий стан підприємств. В результаті порівняння дійшли висновку, що показник є індикатором самооцінки діяльності підприємств галузі в середньостроковому і довгостроковому періодах.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Орлов О.О. Управління накладними затратами в системі формування фінансових результатів промислових підприємств: монографія / О. О. Орлов, Є. Г. Рясних, Є. М. Рудніченко; за ред. О.О.Орлова. – Хмельницький: ХНУ, 2010. – 223 с.
2. Орлов О.О. Планування прибутку підприємств в умовах ринкової економіки: монографія / О.О. Орлов, Є.Г. Рясних, Н.І. Гавловська. – Хмельницький: ХНУ, 2009. – 155 с.
3. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Савицкая Г.В. – Минск: Новое знание, 2000. – 688 с.
4. Синицький А.А. Аналіз методів планування операційного прибутку промислового підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intconf.org/>
5. Головне управління статистики в Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>